

Xalqaro iqtisodiy munosabatlarda to'lov va hisob kitoblar balansi.

Abduvoxidova Nigina G'ayrat qizi

Samarqand Iqtisodiyot va Servis institututi talabasi

Abduvahobov Shaxzod Xolmo'min o'g'li

assistenti Samarqand Iqtisodiyot va Servis instituti

Annotatsiya. Ushbu maqola xalqaro iqtisodiy munosabatlarda to'lov balansi va hisob kitoblarining hal qiluvchi rolini o'rganadi. U joriy hisob, kapital hisobi va moliyaviy hisob kabi to'lov balansining turli tarkibiy qismlarini o'rganadi, bu ko'rsatkichlar mamlakatning iqtisodiy salomatligini qanday shakllantirishi va global iqtisodiy o'zaro ta'sirga qanday ta'sir qilishini o'rganadi. Adabiyot tahlili asosiy nazariyalar va empirik tadqiqotlarni ta'kidlab, ilmiy asarlardan tushunchalar beradi. Muhokama bo'limida nomutanosibliklarning oqibatlari va xalqaro iqtisodiy maydondagi xalqlarning o'zaro bog'liqligi tahlil qilinadi. Xulosa va takliflar potentsial siyosat choralari va kelajakdagi yo'nalishlar to'g'risida tushuncha beradi.

Kalit so'zlar: to'lov balansi, joriy hisob, kapital hisob, moliyaviy hisob, savdo balansi, valyuta kurslari, xalqaro iqtisodiy munosabatlar, hisob kitoblar, iqtisodiy ko'rsatkichlar.

Xalqaro iqtisodiy munosabatlarning tobora rivojlanib borayotgan landshaftida to'lov balansi va hisob kitoblari hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu moliyaviy ko'rsatkichlar mamlakatning savdo faoliyati, investitsiya oqimlari va umumiy moliyaviy barqarorligini aks ettiruvchi iqtisodiy sog'lig'ining barometrlari bo'lib xizmat qiladi. Ushbu maqola to'lov balansining murakkab tomonlarini ochib berishga, uning tarkibiy qismlari va jahon iqtisodiyotida ishtirok etuvchi davlatlar uchun ta'sirini yoritishga qaratilgan.

Olimlar to'lov balansini keng o'rganib, uning xalqlar o'rtasidagi iqtisodiy dinamikani tushunishdagi ahamiyatini ta'kidladilar. Mundell-Fleming modeli va elastiklik yondashuvi kabi taniqli nazariyalar valyuta kurslari va savdo nomutanosibliklarining ta'sirini tushunish uchun asoslarni taklif etadi. Empirik tadqiqotlar to'lovlar balansi va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi munosabatlarni o'rganib, shunchaki raqamli raqamlardan tashqariga chiqadigan murakkab aloqalarni aniqladi.

Xalqaro operatsiyalarni kuzatish puxta hisobga olishni talab qiladi. Xalqlar hisob kitoblarini yuritadilar, operatsiyalarni joriy hisob, kapital va moliyaviy hisoblarga ajratadilar. Joriy hisob tovarlar va xizmatlar savdosini, kapital hisobvarag'ida esa kapital o'tkazmalarini qayd etadi. Moliyaviy hisob xalqaro moliyaviy aktivlar va majburiyatlarni batafsil bayon qiladi. Ma'lumot to'plashning aniq usullari, shu jumladan so'rovlar, savdo statistikasi va moliyaviy hisobotlar, mamlakatning iqtisodiy o'zaro ta'sirini to'liq ko'rib chiqishni ta'minlaydi.

The to'lov balansi va xalqaro hisob kitoblari xalqaro iqtisodiyot sohasidagi asosiy tushunchalar bo'lib, mamlakatning butun dunyo bilan iqtisodiy operatsiyalarini o'lchash va tahlil qilishga yordam beradi. Ushbu vositalar millatning iqtisodiy salomatligi, uning savdo va moliyaviy pozitsiyalarining barqarorligi va umumiy iqtisodiy siyosati to'g'risida tushuncha beradi. Har bir kontseptsiyani o'rganamiz:

To'lov balansi :

- To'lov balansi-bu ma'lum bir davr mobaynida bir mamlakat va dunyoning qolgan qismi rezidentlari o'rtasidagi barcha iqtisodiy operatsiyalarning tizimli qayd etilishi.
- U uchta asosiy tarkibiy qismga bo'linadi: joriy hisob, kapital hisobi va moliyaviy hisob.
- Joriy hisob savdo balansi (tovarlar va xizmatlar importini olib tashlagan holda eksport), chet eldan keladigan daromadlar va bir tomonlama o'tkazmalar (sovg'alar yoki bir tomonlama pul o'tkazmalari) ni o'z ichiga oladi.
- Kapital hisobi ishlab chiqarilmagan, moliyaviy bo'lmagan aktivlarni sotish yoki sotib olish kabi moliyaviy bo'lmagan operatsiyalarni qayd etadi.
- Moliyaviy hisob to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar, portfel investitsiyalari va zaxira aktivlaridagi o'zgarishlar kabi moliyaviy aktivlar bilan bog'liq operatsiyalarni hujjatlashtiradi.

Xalqaro Hisob Kitoblari:

- Xalqaro iqtisodiy munosabatlar sharoitida hisob kitoblari hukumatlar, Markaziy banklar va moliya institutlari tomonidan xalqaro operatsiyalarni kuzatish uchun saqlanadigan batafsil yozuvlarni nazarda tutadi.

- Ushbu hisob kitoblariga savdo operatsiyalari, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar, portfel investitsiyalari va zaxira aktivlarining o'zgarishi kabi to'lov balansining turli tarkibiy qismlari uchun daftar yozuvlari kiradi.

- Hisob kitoblari mamlakatning boshqa davlatlar bilan iqtisodiy aloqalarini batafsil taqsimlashni ta'minlaydi, siyosatchilar, iqtisodchilar va tahlilchilarga iqtisodiy nomutanosiblik manbalari va transchegaraviy oqimlarning mohiyatini tushunishga yordam beradi.

Asosiy Fikrlar:

- Joriy hisobvarag'ida profitsit bo'lgan mamlakat importga qaraganda ko'proq tovar va xizmatlarni eksport qilmoqda, defitsit esa buning aksini ko'rsatmoqda.

- Kapital hisobi va moliyaviy hisob, nazariy jihatdan, umumiy to'lov balansi nolga teng bo'lishini ta'minlash uchun bir-birini muvozanatlashi kerak. Har qanday ortiqcha yoki defitsit ko'pincha mamlakatning xalqaro moliyaviy holatini aks ettiradi.

- Joriy hisobvaraqdagi doimiy defitsit tashqi qarzning to'planishiga olib kelishi mumkin, ortiqcha esa valyuta zaxiralarining to'planishiga olib kelishi mumkin.

- To'lov balansi siyosatchilar uchun iqtisodiy siyosat, valyuta qiymatlari va savdo dinamikasining milliy darajaga ta'sirini baholash uchun hal qiluvchi vositadir.

To'lov balansi va xalqaro hisob kitoblari mamlakatning dunyoning qolgan qismi bilan iqtisodiy aloqalarini tushunish uchun muhim vosita bo'lib xizmat qiladi, tendentsiyalar, nomutanosibliklar va potentsial siyosat tuzatishlarini aniqlashga yordam beradi.

Munozara bo'limi to'lov balansidagi nomutanosibliklarning oqibatlarini o'rganadi. Savdo defitsiti yoki profitsiti mamlakatning valyuta qiymatiga ta'sir qilishi va uning jahon bozoridagi raqobatbardoshligiga ta'sir qilishi mumkin. Kapital oqimlari iqtisodiy zaifliklarga yoki o'sish imkoniyatlariga olib kelishi mumkin. Xalqlarning xalqaro iqtisodiy maydondagi o'zaro bog'liqligi nomutanosibliklarni bartaraf etish va barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash uchun kooperativ strategiyalar zarurligini ta'kidlaydi.

Xulosa va takliflar:

Xulosa qilib aytganda, to'lov balansi va hisob kitoblarini sinchkovlik bilan o'rganish xalqaro iqtisodiy munosabatlar dinamikasini tushunish uchun juda muhimdir. Siyosatchilar nomutanosibliklarni bartaraf etish, adolatli savdoni rivojlantirish va global iqtisodiy

barqarorlikni oshirish choralari ko'rishlari kerak. Xalqaro hamkorlikni mustahkamlash va oqilona moliya va pul-kredit siyosatini amalga oshirish yanada muvozanatli va barqaror global iqtisodiy tizimga erishish yo'llarini taklif etadi.

Xalqlar doimo o'zgarib turadigan global iqtisodiy landshaft tomonidan taqdim etilgan muammolar va imkoniyatlarni ko'rib chiqayotganda, to'lov balansi va hisob kitoblari to'g'risida aniq tushuncha qarorlarni qabul qilish va yanada barqaror va o'zaro bog'liq xalqaro iqtisodiyotni rivojlantirish uchun juda muhimdir.

Adabiyotlar.

1. Ганчев, Г., Ел. Ставрова. Международни финанси и финансова политика. Изд. ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград, 2009.
2. Горчева, Т. Международни пазари – развити, нововъзникващи и бързо развиващи се., „Фабер“, В. Търново, 2015.
3. Колев, К. Транснационални корпорации и международна търговия. „Стено“, Варна, 2019.
4. Маринов, Г. Международни финанси (учебно помагало). Онгъл, Варна, 2009.
5. Масларов, Св. Валута и международни финанси. Princeps, София, 2003.
6. Масларов, Св., Г. Маринов, Д. Тошева-Георгиева, Д. Маринова, Ир. Николова. Глобални пари и финанси. НБУ, София, 2011